

۲۰روز فرصت برای رسیدگی به پرونده «از در کوه»

شیمیا سیدی

شهرآرا اولین بار در تاریخ ۱۸ خرداد ۹۹ در گزارشی با تیتراژ «ازدها کشتی با آهک»، درباره فعالیت مخرب معادن آهک هشدار دادو خواستار ثبت نام از در کوه در فهرست میراث ملی شد. آن زمان معادن تنها اردیبهشت سال ۱۴۰۰ مجوز بهره‌برداری داشتند اما جدی نگرفتن این درخواست از سوی مسئولان میراث فرهنگی موجب تمدید پروانه بهره‌برداری معادن تا سال ۱۴۰۸ شد. احتمال نابودی کامل کوه تا پایان این تاریخ، ما را بر آن داشت تا در تاریخ ۳۰ آبان سال ۱۴۰۰ مجدداً گزارشی به وضعیت اسفناک از در کوه بپردازیم و این بار از نماینده مردم مشهد در مجلس شورای اسلامی برای نجات این کوه مدد بگیریم. در همان زمان جلسه‌ای در دفتر حجت الاسلام پژمانفر برگزار شد و با حضور مسئولان فرصتی دو ماهه برای ثبت به میراث فرهنگی داده شد. قرار نگرفتن نام از در کوه در فهرست میراث ملی با وجود گذشت ۶ ماه از آن تاریخ این بار فرماندار و نماینده مردم مشهد را به پای کوه اسطوره‌ای فارمد کشاند تا از نزدیک در جریان تخریب هافارا بگیرند.

● مسئولان میراث فرهنگی کوتاهی کرده‌اند
۳۰ آبان سال ۱۴۰۰ جلسه‌ای در دفتر حجت الاسلام پژمانفر برای بررسی وضعیت از در کوه برگزار شد. در این جلسه طبق قانون، اولین قدم برای نجات از در کوه، ثبت آن در فهرست میراث ملی بیان شد. در همان جلسه حجت الاسلام پژمانفر، از کارشناسان میراث فرهنگی، درباره زمان لازم برای تهیه پرونده و ثبت یک اثر در فهرست میراث پرسید و کارشناسان میراث فرهنگی نیز دو ماه زمان را برای انجام این کار کافی دانستند. بر همین اساس حجت الاسلام پژمانفر مهلتی دو ماهه برای ثبت ملی از در کوه معین کرد و این خبر نیز رسانه‌ای شد.

از نماینده مردم مشهد در مجلس شورای اسلامی پرسیدیم مدتی که کارشناسان میراث برای ثبت از در کوه اعلام کردند، غیر کارشناسی بود یا اتفاق دیگری رخ داده که با وجود گذشت شش ماه هنوز پرونده از در کوه در فهرست میراث ملی جا نگرفته است؟

حجت الاسلام پژمانفر، کوتاهی مسئولان میراث فرهنگی را دلیل این تأخیر دانست و گفت: مسئولان میراث فرهنگی کوتاهی کرده‌اند و حتماً جای گلایه دارد. ما بآن ماه به آن هافارستی دو ماهه دادیم و قرار بود باینجا اینجا سخو گو باشند اما نیامدند. این تأخیرشان قابل دفاع نیست. دو ماه زمان برای ثبت از در کوه کافی بود اما آن طور نیست. دو مطلع شدم. کارشناسان میراث اسفند ۱۴۰۰ یعنی با دو ماه تأخیر، پرونده را به تهران فرستادند. حتماً این گلایه را من به وزیر میراث فرهنگی خواهم داشت که اگر مسئولی

در «خانه ملک» که سال‌ها جایگاه ترویج هنرهای ایرانی اسلامی بوده است این روزها چه می‌گذرد؟ خاموشی هنر در ملک هنرمندان!

سیده نعیمة زینبی

حکایت این روزهای «خانه ملک» یک قصه پر غصه است. دیرزمانی است حضور هنرمندان در این خانه تاریخی تبدیل به یک نقطه عطف برای خانه و ساکنانش شده است، حلقه وصلی میان هنرمندان صنایع دستی و مردم که به نقطه قوت خیابان ارگ بدل شده است. اما از چندی قبل، اخباری به گوش می‌رسد که باعث نگرانی است. تبدیل طبقه بالای این خانه زبیا و تاریخی به ساختار اداری، این مرکز هنری را که جای خود را میان مردم باز کرده، از محوریت گردشگری و هنری خارج می‌کند، مسئله‌ای که حتی حضور اداره معاونت صنایع دستی میراث فرهنگی هم آن را جبران نمی‌کند. این موضوع، هنرمندانی را نیز که پس از دو سال رکود در کار و زندگی پس از فروکش کردن تب کرونا، به اندک رونق ایجادشده دل خوش کرده بودند، نگران کرده است. در این باره با مدیر روابط عمومی اداره کل میراث فرهنگی خراسان رضوی گفت و گومی کنیم، هرچند پاسخ قانع کننده‌ای در یافت نمی‌کنیم.

● به هم ریختگی در مُلک مُلک!

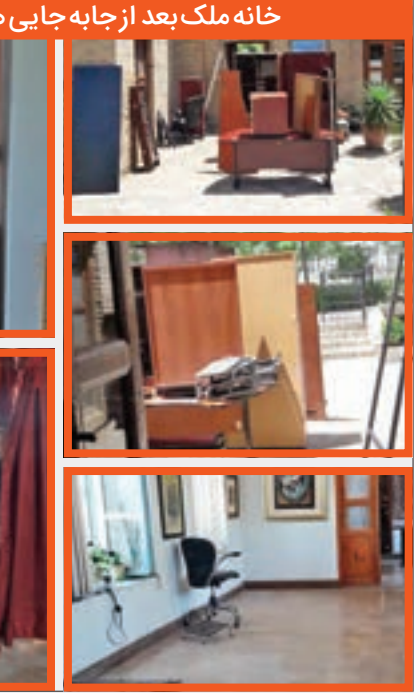
این روزها اگر وارد خانه ملک شوید، صدای دریل که در حال سوراخ کردن یکی از دیوارها و آجرهای این خانه تاریخی است، از طبقه بالا به گوش می‌رسد. این صدان تنها آرامش محیط را به هم می‌ریزد، که در دل هنرمندان نیز طوفانی به پا کرده است. حتی اگر حرفی بیش‌شان رد و بدل نشود، می‌توان فهمید که از آینده این خانه تاریخی بیم دارند. در این ساختمان پیش از این، فقط میز کار هنرمندان قرار داشت، ولی اکنون باید سرو و شکل اداری بگیرد و نصب داکت‌ها و سیم‌کشی‌ها نیازمند ایجاد تغییرات در یک بنای میراثی است.

در طبقه بالای خانه ملک، هیچ خبری جز به هم ریختگی نیست. میزهای اداری و کارگرانی که می‌روند و می‌آیند، باعث نگرانی هستند. چهره متفاوتی از این خانه تاریخی که پیش از این برای تهیه گزارش با رها به آن قدم گذاشته ایم و با هنرمندان مختلف در آن هم کلام شده ایم، پیش رویمان است. وضعیت خانه ملک، آخرین وضعیت خانه تاریخی داروغه را بر ایمان زنده می‌کند، خانه‌ای که فقط از صحن و سرای آن می‌توان بازدید کرد و فضاهای مستقر آن هر کدام به پنهانی است بسته است. پیش از این بارها از بازدید خانه تاریخی تو کلی ناامید بازگشته ایم. تبدیل این خانه به اداره، سرنوشتی قابل پیش بینی را برای آن رقم می‌زند.

تعداد خانه‌های تاریخی در مشهد که بتواند مورد استفاده عموم قرار بگیرد، بسیار اندک است و خانه ملک که در بافت تاریخی خیابان ارگ قرار دارد، از این جهت موقعیتی ویژه است.

● با برهم زدن آرامش می‌گویند: برو!

کارگاه سفال و سرامیک در جایی واقع بوده است که به احتمال زیاد آبادار خانه خواهد شد. پورسمانی هنرمندی است که وسایلش را یک گوشه جمع کرده است تا فضای کارش را در اختیار آبادار خانه قرار بدهد. او حدود یک سال است اینجا حضور دارد و تجربه این

جابه جایی را پیش از این در مجتمع امام رضا(ع) که زیر نظر اداره ارشاد بود، داشته است. اکنون نیز در بحبویه کرونا، فضایی را در اختیارش قرار داده‌اند که تازه رونق گرفته ولی با چالش‌های تازه روبه‌روست. در یکی از روزهای کاری که او مثل همیشه به خانه ملک آمده، متوجه وسایل اداری شده است. می‌پرسم: کسی پیش از آن به شما توضیحی نداد؟ ادامه می‌دهد: نه. یک روز دیدیم که وسایل آوردند و گذاشتند. هنرمندان هم که عرصه را تنگ دیدند، وسایلشان را جمع کردند. الان هم اگر کابینت‌ها را بیاورند، من مجبور می‌شوم مستقر در طبقه بالا بوده و اکنون آنجا ارتک کرده‌اند.

او درباره ارتباطی که میان هنرمند و مردم شکل گرفته است، می‌گوید: عید نوروز امسال پس از فروکش کردن کرونا حضور مردم چشمگیر بود. تعداد افرادی که از این محل بازدید کردند، خیلی خوب بود. هنرمندان قالی باف و سازنده ساز و دیگر ساکنان مستقر در طبقه بالا بوده و اکنون آنجا ارتک کرده‌اند. پورسمانی ادامه می‌دهد: با ماهم جوری رفتار می‌کنند که از آنجا برویم. من باید کارگاه سفال داشته باشم، نه میز سفال. وقتی این فضا از من گرفته شود، مجبور می‌شوم به جای دیگر بروم و اگر از پس اجاره برنیایم، کارگاه را جمع کنم.

او درباره چگونگی حضورش در خانه ملک نیز توضیح می‌دهد: افرادی که در خانه ملک حضور داشته‌اند، دارای مدرک از میراث فرهنگی هستند و صلاحیت هنری‌شان تأیید شده است.

● کسی نپرسید کجا هستی!

اسفیدانی یکی دیگر از هنرمندانی است که سابقه دیرینه‌ای در خانه ملک دارد. او جزو نسل اول کسانی است که در خانه ملک، میز هنرش را گسترده است. اما

حالا اونیز وسایلش را جمع کرده و از خانه قدیمی اش نقل مکان کرده و یکی از گلایه‌هایش این است که پس از سال‌ها حضور در این خانه، کسی سراغ او را نگرفته است. او ادامه می‌دهد: قسمت پایین خانه ملک را به هنرمندان اختصاص داده‌اند ولی فضایی وجود ندارد که هنرمندان بخواهند کار کنند. اکنون شرایطی درست کرده‌اند که هنرمندان فضای کافی برای کار ندارند و حتی دیگر اجازه استفاده از پارکینگ را هم نمی‌دهند. نگذاشتن جلسه‌ای برای توجیه هنرمندان و نبود همفکری برای اجرای این برنامه، یکی دیگر از گلایه‌های هنرمندان است. اسفیدانی می‌گوید: کاش حداقل از قبل اطلاع داده می‌شد. به هیچ کدام از ما نگفتند که قرار است وسایلمان را جابه‌جا کنند. اینکه فضای خانه ملک از هنرمندان پس گرفته شده ولی جای دیگری به آن‌ها اختصاص داده نشده است، جای سؤال دارد. آنچه این هنرمند از آن گلایه می‌کند، نبود جایی دیگر برای حضور هنرمندانی است که تا کنون نیز به قدر کافی به حاشیه رانده شده‌اند. آنچه و نقل می‌کنند روایتش را از زبان دیگر هنرمندان نیز شنیدیم. مشکلات مالی میراث است که منجر به تخلیه ملک استجاری‌شان و انتقال کارمندان به این مکان شده است. یک روایت یک خطی را داد استان‌های بسیار زیادی که موج‌های متلاطمی را در زندگی هنرمندان خانه ملک ایجاد کرده است.

اسفیدانی می‌گوید: خانه ملک تبدیل به جایی شده بود که در آن، ارتباط میان هنرمندان و مردم شکل گرفته بود و از آنجا که هنرمندان به صورت مستقیم مشغول اجرای هنرشان بودند، این مکان منحصراً به فرد شده بود. مرگ هنر به خاطر اقتصاد اسفیدانی می‌گوید: خانه ملک تبدیل به جایی شده بود که در آن، ارتباط میان هنرمندان و مردم شکل گرفته بود و از آنجا که هنرمندان به صورت مستقیم مشغول اجرای هنرشان بودند، این مکان منحصراً به فرد شده بود. مرگ هنر به خاطر اقتصاد اسفیدانی می‌گوید: جایی برای نشستن نبود و مجبور

لازم برای پیمودن این مراحل گفت: اینکه از فرماندار خواهش کردیم باید بازدید برای این است که بتوانیم مسیر را کمی کوتاه کنیم. آقای فرماندار قبول دادند بیست روزه جلسه تشکیل شود، موضوع را بررسی کنند و به حل مسئله شتاب بدهند. اگر می‌خواستیم به صورت معمول مشکل حل شود، زمان می‌برد و میزان خسارت افزایش می‌یابد.

● پرونده از در کوه ظرف ۲۰ روز در کارگروه بررسی می‌شود
محسن داوری، فرماندار شهرستان مشهد، اعلام نظر در باره آینده از در کوه را به نظر کارگروه تخصصی معطوف کرد و گفت: معدن کار برای بهره‌برداری از این کوه مجوز دریافت کرده است، حالاً ممکن است تخلفی هم صورت گرفته باشد یا خیر. این موضوع ظرف ۲۰ روز در یک کارگروه بررسی خواهد شد. آن‌ها هم نظرات مردم روستای فارمد را بررسی خواهند کرد و هم حرف معدن کاران را خواهند شنید و در نهایت هزینه‌ها و فایده‌های آن را به هم می‌زنند و نتیجه را به ما گزارش می‌کنند. بعد ما بر اساس این گزارش می‌توانیم تصمیم بگیریم آیا معادن باید به کارشان ادامه دهند یا می‌توانیم راهکاری برای توقف آن پیدا کنیم.

فرماندار مشهد ادامه داد: بی‌شک نظر مردم نظر درستی است اما باید در هیئت کارشناسی بررسی شود، چه بسا که بتوان به راه حلی میانه رسید تا هم مرتع داری انجام شود، هم معادن به کارشان ادامه دهند. احتمال اینکه بهره‌بردار هم تجاوزی کرده یا به وظیفه خودش درست عمل نکرده باشد، هست.

● مجوز معدن به معنی اجازه ممانعت از ورود به کوه نیست
تابلویی پرا ره از در کوه نصب شده است که بر اساس آن، این محدوده جزو حریم معدن سنگ آهک فلات شرق معرفی شده و ورود افراد متفرقه را به حریم معدن ممنوع کرده است. فرماندار مشهد در پاسخ به این سؤال که آیا معدن کار اجازه جلوگیری از ورود کوه‌نوردان و میردم را دارد، توضیح داد: وقتی به یک کوه مجوز بهره‌برداری معدن می‌دهند، به معنی این نیست که کوه ملک معدن کار شود و بتواند مانعی برای حضور مردم ایجاد کند، بلکه به واسطه مجوز تنها اجازه استخراج مواد معدنی به معدن کار داده می‌شود.

● برای ثبت از در کوه نیازی به گشتن دنبال گیاه و فسیل نیست!
برخی کارشناسان اداره میراث فرهنگی مشهد مدعی هستند این کوه از نظر میراث طبیعی ارزش ثبت ندارد و باید برای قانع کردن کارشناسان در جلسه ثبت در تهران به دنبال فسیل یا گیاه دارویی خاصی در دامن کوه بگردیم. حال آنکه تنها نگاه به ظاهر ازدها مانند از در کوه و افسانه و اسطوره‌ای که در خود نهفته دارد، کافی است تا به اهمیت ثبت آن

عکس: سیدعلی گلایه‌شوراز

در فهرست میراث ملی پی ببریم.

همچنین بررسی مفاد قانونی ثبت آثار در فهرست میراث ملی نشان می‌دهد یکی از اولین فاکتورها برای ثبت اثر در فهرست میراث ملی این است که نمادی از هویت ملی و ایرانی باشد که از این منظر از در کوه که نام آن در شاهنامه فردوسی نیز آورده شده، بی‌شک نماد هویت ملی ماست و اولویت ثبت آن نسبت به بسیاری از میراث دیگر که در سال‌های اخیر ثبت شده‌اند، اگر بیشتر نباشد، کمتر نیست.

برخی از کارشناسان میراث همچنین معتقدند پیش از این، سابقه ثبت کوه در فهرست میراث ملی وجود نداشته و به دلیل اولین بودن از در کوه، راه سختی پیش روی آنان است. در حالی که کوه، شاهوار، در شاه‌رود که از قضا مانند از در کوه در حال نبرد با معدن کاران بود، نیز در خرداد سال ۱۴۰۰ در فهرست میراث ملی جای گرفت.

همچنین اولین اثری که در فهرست میراث طبیعی کشور جا گرفته کوه دماوند است که در بیان دلایل ثبت آن به اسطوره‌ای بودن آن نیز اشاره شده است.

